

Autor: FRÁŇA ŠRÁMEK
Název díla: STRÍBRNÝ VÍTR

Autor:

Fráňa Šrámek (19. 1. 1877 – 1. 7. 1952)

- básník, prozaik, dramatik
- řazen ke skupině tzv. anarchistických buřičů
- narozen v Sobotce v Českém ráji, v dětství se přestěhoval do Písku – oblíbené místo
- syn berního úředníka, druhý z pěti synů
- maturoval v Roudnici nad Labem, kam se přestěhoval
- r. 1903 nastoupil na vojnu na jeden rok, za trest prodlouženo na dva – onemocněl
- po vojně studoval práva, nedostudoval a věnoval se literatuře
- přestěhoval se do Prahy, psal pro Neumannův Nový kult a vedl časopis Práce
- přátelil se s okruhem lidí kolem Karla Čapka
- r. 1905 dvakrát krátce vězněn (účast na demonstraci, antimilitaristická báseň)
- angažoval se v anarchistickém hnutí
- potkává Miloslavu (Milku) Hrdličkovou – byla vzdělaná, uměla 3 jazyky, nikdy se nevezali
- v první světové válce na ruské frontě, poté v Itálii a Rumunsku
- během druhé světové války nevycházel z domu na protest proti fašismu
- žil samotářsky, občas jezdil do rodné Sobotky
- r. 1946 jmenován národním umělcem
- zemřel na plicní chorobu způsobenou dlouhodobým kouřením
- pohřben v Sobotce

● **zařazení autora do uměleckého směru**

Česká literatura na přelomu 19. a 20. století, anarchističtí buřiči

- tendence překonat individualismus, sblížit literaturu se životem, vliv anarchismu (úsilí o neomezenou svobodu člověka, odmítnutí autority státu)
- odpor k společnosti, pesimismus > buřičství > skupina tzv. anarchistických buřičů – dočasně spojení s negací soudobé společnosti
- = generace mladých spisovatelů z počátku 20. století

rysy:

1. návaznost na generaci 90. let 19. století – Českou modernu
 2. přirozenější, hovorovější, jasnější jazyk
 3. společné – přibližně stejný věk, bohémský život, tíhnutí k anarchismu
 4. i přes odpor vůči společnosti příklon k životu, vitalitě – „básníci života a vzdoru“
- někdy k nim bývá řazen Petr Bezruč
 - František Gellner, Fráňa Šrámek, Karel Toman, Viktor Dyk, Stanislav Kostka Neumann
- další směry na přelomu století:
- antimilitarismus (hnutí odmítající válku)
 - civilismus (oslava moderní techniky a civilizace)
 - vitalismus (oslava života, přírody, citové a smyslové prožitky)

● **určení století, v němž autor tvořil**

- přelom 19. a 20. století

● **určení dalších autorů stejného um. směru**

Viktor Dyk (1877–1931)

- významný český básník, prozaik, dramatik, publicista a nacionalistický politik
- v mládí jeden z představitelů tzv. generace anarchistických buřičů
- navštěvoval gymnázium v Praze, kde byl jedním z jeho učitelů Alois Jirásek
- poté dokončil Právnickou fakultu Karlovy Univerzity
- působil jako novinář a spisovatel

- patřil mezi nejvýraznější prvorepublikové odpůrce tzv. hradní politiky, a především jejich tvůrců T. G. Masaryka a Edvarda Beneše

- zemřel na srdeční mrtvici při koupání v Jaderském moři na chorvatském ostrově Lopud

- poezie: *Síla života, Marnosti, Válečná tetralogie* (Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno, Poslední rok)

- próza: *Krysař*

- drama: *Zmoudření Dona Quijota*

František Gellner (1881–1914)

- kreslíř, karikaturista, ilustrátor, žurnalistický satirik, básník a prozaik, bohémský způsob života

- sbírky: *Po nás ať přijde potopa!, Radosti života*

● **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

- dílo ovlivněno impresionismem (přírodní lyrika) a anarchismem

- patrný antimilitaristický a pacifistický postoj

- všechna díla jsou levicově zaměřená

- některé básně byly revolučními písněmi proletářů

- často téma lásky mladých lidí – vitalismus, erotická témata

- všechna díla jsou silně lyrická

poezie:

Života bído, přec tě mám rád – prvotina, odpor k militarismu

Modrý a rudý – antimilitarismus, modrá = rakouská uniforma, červená = anarchie, obsahuje báseň *Píšou mi psaní*, za kterou byl uvězněn

Splav – milostná a přírodní lyrika, impresionismus, nejznámější je báseň *Splav*

Nové básně; Ještě zní; Rány, růže

próza:

Tělo – román, údajně nejerotičtější román české literatury, vzbudil zájem mladé generace

Past - román

Křižovatky – pesimistický román

Sláva života, Žasnoucí voják, Osika, Klavír a housle, Prvních jedenadvacet – soubory

povídek

drama:

Červen, Luna, Zvony, Plačící satyr, Ostrov velké lásky, Hagenbek, Dvě království, Pravda

Léto – impresionistická hra, student je zamilovaný do vdané ženy bez morálky

Měsíc nad řekou – setkání spolužáků po letech

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

epika (silně lyrizovaná)

- **literární žánr**

impresionistický román

- **literární forma**

próza

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **typ vypravěče**

er-forma

- **vysvětlení názvu díla**

Stříbrný vítr – metafora mládí. Podle slov profesora Ramlera: „poselství nějaké krásné, slibování mámvivé odněkud zdaleka...“ Stříbrný vítr může být symbolem naděje.

- **posouzení aktuálnosti díla**

Téma dospívání je pro čtenáře stále lákavé a aktuální.

- **určení místa a času textu**

Místo: Mírov, Praha

Čas: autorovo mládí (přesně neurčeno)

- **stručné nastínění děje**

Román začíná Jeníkovým pobytem u babičky. Ta chlapci vyprávěla o raněném vojákově, po kterém jí zůstala kniha spleená krví. Jeník Ratkin je v dětství velmi často bit od svého otce. Otcí, váženému soudci, vadí především jeho citlivost a vnímavost, pro muže nevhodná. Matka se Jana vždy snaží bránit a když je jednou otec obzvlášť krutý, rozhodne se, že se synem odejde. Otec od té doby nechával výchovu na matce, ale Jeník ho už nikdy neměl rád. Silně na něj také zapůsobila sebevražda strýce Jiřího, kterého měl velmi rád pro jeho tuláckou povahu. První Jeníkovou platonickou láskou byla Liduška. Láska končí, protože se Jeníkova rodina stěhuje do Mírova.

Jeníka rodiče poslali z maloměsta na gymnázium do Prahy. Zde se z Jeníka stává muž, poznává svět dospělých a dospívá. Nejprve se přátelí se Staňkem, poté se studentem Valentou. První sexuální zkušenost Jeník získává u vdovy Heleny z domu, v němž bydlí. Na prázdniny se Jeník vrací domů, kde nachází nemocnou matku a stále zatvrzelého otce. Jeník si vyčítá matčinu nemoc, myslí si, že za ni může on svým chováním. V zoufalství napíše báseň.

Se spolužákem Zachem, který se stal jeho nejlepším kamarádem, potom zavítal také do nevěstince. Bylo to v den osmnáctých narozenin. V učitelském sboru figuruje zlý katecheta, který své studenty špehuje. Zachovy návštěvy vykřičeného domu se brzy provalí a on je za to vyhozen ze školy. Jako jediný lidský se ukazuje profesor Ramler, který obdivuje mládí a elán mladých studentů. Ramler Jeníkovi poradil, aby se k ničemu nepřiznával, a tím ho uchránil před vyloučením.

Do děje románu je vložen Ramlerův příběh o lásce k Olze. Velmi ji miloval, ale ona se nechtěla vázat a odešla za jiným. Když ji po letech navštívil, zjistil, že se vůbec nezměnila.

Na konci knihy potkává Jeník Aničku Karasovou, které říká posedlá. Velmi se do ní zamiluje, ale ona jeho city neopětuje. Poslední věta románu dává najevo, že se Jan loučí se svým mládím.

- **určení smyslu díla**

Cílem románu je připomínat si stříbrný vítr, nenechat se zcela vtáhnout do zkostnatělého světa dospělých.

- **pravděpodobný adresát**

Dospívající mladý muž.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Román byl vydán roku 1910, krátce po rozpuštění anarchistické skupiny. Vyjadřuje Šrámkovo autorské zklidnění.

- **tematicky podobné dílo**

Problematika dospívání:

J. D. Salinger: *Kdo chytá v žitě* – hlavní hrdina dospívá, ale stále je v něm kus dítěte.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací**

Film *Stříbrný vítr* Václava Kršky z roku 1954 je hodnocen 71 %. Hlavní roli hraje Eduard Cupák. Film odpovídá knižní předloze.

Úryvek k rozboru:

„Nasadili mi páni do divanu štěnice...“ povídá vdova.

Stříkla špína, Jeník se odvrátil.

„Až ke mně mladý pán zase přijde, povím mu něco, čemu se hrozně podiví...“ dodala ještě po chvíli.

Zavolala ze dvorku jednu ženu a odnášely spolu divan. I tu zatočila po něm ještě zelenýma očima.

Po chvíli šel také nahoru.

V mezaninu se otevřely dveře a vdova naň zakývala. Měla prst na ústech, oči nastrožené slídově do všech koutů.

„Tak jen jdou, mladý pane...“

S tichým šelestem vzdouvala se a vyhrnovala jakási hrozná opona.

Když po hodině vyšel, jeho oči natrženě bloudily. Šel domů pavlačí. Už se šepilo; opřel se o zábradlí.

Dvorek zahoustl už tmou a z dlažby vylézaly krysy.

Díval se dolů do dvorka velkým vyděšeným pohledem a třásl se zimou - -

Charakteristika úryvku z uměleckého textu:

● atmosféra úryvku

Lyrická, tajemná – vše je řečeno v náznacích.

● počet postav

2 - vdova, Jeník

● charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)

vdova – klepna, svůdnice

Jeník Ratkin – citlivý, první zážitek se ženou ho rozrušil

- vnímavý, ale zároveň výbušný, píše básně, pečlivě si vybírá přátele

● charakteristika dalších postav

otec Ratkin – přísný soudce, nesmlouvavý, tvrdý

matka Ratkinová – jemná žena, často nemocná

Karel Zach – Ratkinův nejlepší přítel, zamlklý

Ramler – jediný vstřícný profesor

Anička Karasová – dcera lékárníka, sobecká, Jeníka odmítla

● vztahy mezi postavami

Jeník + otec – vzájemné nepochopení

Jeník + babička – Jeník ji má rád, poslouchá její vyprávění

Jeník + Zach – spolužáci z gymnázia, přátelé

● zařazení úryvku do kontextu celého díla

Asi první třetina knihy, kde je nepřímou vyličena první Ratkinova zkušenost se ženou.

● použité jazykové prostředky

„...čemu se hrozně podiví...“ – nedorečenost

zatočila po něm očima – synekdocha

dveře, naň – archaismus

měla prst na ústech – metonymie (= prosila o ticho)

„Tak jen jdou, mladý pane...“ – onikání, výraz úcty

oči bloudily – personifikace

dvorek zahoustl tmou – metafora

velkým vyděšeným pohledem - epiteton